

Jednorozměrná demokracie: případová studie „Otevřené společnosti“ K. R. Poppera – koncept a možnosti

Ondřej Stulík*

Abstract: *This work offers new point of view on the Popper's work with regard to a phenomenon of democracy based on the conservative-republican position. The main goal is to deconstruct the libertarian interpretation of Popper's social philosophy posed by the Austrian school, which has created theory of closed community following (paradoxically) "open society" paradigm. The theory of closed community is ideologically grounded in the marketopia concept.*

Key words: *deconstruction, ideology, libertarianism, Popper, republicanism*

1. Úvod

V průběhu dějin politického myšlení jsme se jako západní lidstvo mohli setkávat s mnohými výklady a kategoriemi principů vládnutí – specificky vládnutí demokratického. Především ve 20. století se téma demokracie řešilo často, a to jak v obecném veřejném prostoru, tak sociálními vědci, kteří své vědní podoby teprve vytvářeli a ukotvovali. Demokracie a její výzkum byly dávány především do souvislosti s výzkumem nedemokratických režimů, zejm. totalitarismu. Ti, co zkoumali demokracii, ji často dávali do kontrastu s totalitarismem a naopak. Vytvořily se tak dva teoretické tábory, které vymezovaly oba koncepty díky vzájemným „antipatiím“ (více viz Sartori 1993). „Boj“ mezi demokracií a totalitarismem byl však nerovný, alespoň co do četnosti výzkumu – demokracie byla zkoumána mnohem častěji. Navíc demokracie a její podoby byly řešeny jako „naše vlastní“, to znamená, že koncept demokracie byl a priori brán jako pozitivní a téměř nezpochybnitelný, a to vůči teoriím elit (např. Michels 2001; Mosca 1989). Demokracie jako pozitivní koncept byla cílem a někdy, pokud sledujeme cíl příliš nekriticky, se nám samotný cíl ztrácí ve spleti cest, které vytváříme a které nám měly původně pomoci. Pak se stává, že se pojem a jeho pojetí ocitnou v „krizi“. To se

podle mého přesvědčení stalo i s demokracií.

Jedním z dominantních přístupů k výzkumu demokracie, jejích možností a podoby byl a je přístup K. R. Poppera, zjednodušený pod hlavičku „otevřené společnosti“. Otevřená společnost v popperovském pojetí je adorována mnoha teoretiky, přebírána nekriticky a někdy dochází až k jejímu pokřivení (v rámci výkladu) za účelem jejího potvrzení. Takové pokřivení až zneužití konceptu otevřené společnosti často není na první pohled zřejmé. Jedním z důvodů je zmíněná nekritičnost těch, kteří danou teorii vykládají a snaží se ji potvrdit. Druhým, závažnějším, důvodem je však otevřená společnost sama, resp. To, co vnitřně obsahuje a jaké teze tvoří její vnitřní (domněle) logickou stavbu. Otevřená společnost jako paradigma i teorie má mnoho mezer, které se snaží vyplnit ti, co stoupo teorii či paradigmatickým pracují. Bohužel nikoliv zřídka tyto mezery vyplňují takovým způsobem, že otevřenou společnost zneužijí pro svůj vlastní ideologický boj, jehož cíl má být představen jako „vrcholná teorie“. Toto do značné míry pokrytecké odmítnutí vlastního ideologického zatížení je předmětem kritiky této stati, která uvozuje téma mé disertační práce.

2. Koncept – první krok ve formě „přiznání“

V sociálních vědách není možná nestrannost (srov. Popper 1997; Mills 2008), a to zejména pokud zkoumáme teorie, které mají tak blízko k ideologiím. Proč není možná nestrannost? Důvod je poměrně jednoduchý. V sociálních vědách pracujeme s hodnotami, které jsou vyjádřeny skrze společnost (v rámci promluv, ale i zákonů, apod.). Sociální vědec je sám zatížen svým osobním systémem hodnot a navíc i systémem hodnot, které se objevují v jeho okolí, tedy ve společnosti, ve které se pohybuje. Nemůže být jednoduše neutrální, i když to mnozí pozitivističtí vědci rozporují. Jak hrany zatížení obrousit? Jedinou možností je přiznání své vlastní perspektivy a důsledné dodržování metodologickým postupů, které si vědec zvolí. Navíc však musí sociální vědec dobře odůvodnit, proč si danou metodologii vybral – jinak může být obviněn z účelovosti. Otázky perspektivy, metodologie a odůvodnění jejího výběru rozpracuji nutně zkratkovitě. Druhou otázkou, kterou nastoluji v souvislosti s první kategorickou větou tohoto odstavce, je, proč mají mnou zkoumané teorie v této práci tak blízko k ideologiím? Jednoduchá odpověď je možná: protože v případě demokracie se „myslí“ v západním okruhu pozitivně. Demokracie je pozitivním cílem a my k němu hledáme pozitivní cesty skrze teorie. Ona „pozitivnost“ je sama o sobě hodnotovým soudem a hodnotový soud je atributem ideologie. Ale i negativní pohled na nějakou teorii je hodnotovým soudem, a to nemusíme nutně odmítat celou teorii, ale např. jen její část, nějaké to prázdné místo, které vidíme jako pochybné či (bohužel) lépe deformaci přístupné než místa jiná. Hodnotové soudy je nutné přiznat a nejlépe to uděláme tím způsobem, že svůj pohled na fenomén, který zkoumáme – v tomto případě

demokracii – definujeme jako paradigma. Pokud tento mezikrok, naznačený už i výše, dostatečně neobjasníme, pak se může stát, že námi tvořená teorie, či samotný postup její tvorby, může být napadena jako „ideologická“. Důvodem, kterým výše uvedené shrnu, je především to, že (hypoteticky) pracuji s hodnotami, vykládám je, vyjadřuji *hodnocení*, ale zároveň říkám, že mé pojetí je neutrální a čistě vědecké (zde ve smyslu pozitivismu). Tento jev je oním pokryteckým odmítnutím vlastního ideologického zatížení a je předmětem kritiky mé disertační práce.

3. Možnost pro ukotvení pojetí problému u sociálního vědce

Hovořil jsem o tom, že je ideální vlastní pohled definovat jako paradigma. Paradigmatem tedy myslím specifický a komplexní (holistický) úhel pohledu s jasnými hranicemi tvořenými sérií jasných a vymežitelných tezí, či lépe řečeno předpokladů. Aby bylo zkoumání co nejvíce vyvážené a relevantní, a tedy co nejméně napadnutelné, pak naše paradigma musí mít vyrovnaného a podobně silného soupeře co do rozsáhlosti. Jinými slovy musíme používat naše paradigma pro zkoumání jiného paradigmatu. Teoreticky vyrovnaný střet nás pak může dovést k podrobnostem a jednotlivým teoriím, které v rámci paradigmat zkoumáme a kritizujeme.

Abych mohl zkoumané předměty adekvátně uchopit z hlediska sociální vědy, je třeba je operacionalizovat jako pojmy, a to dle zaprvé paradigmat a zadruhé přístupů, které ve výzkumu používám. V tomto smyslu je třeba od sebe odlišit co neprecizněji mé paradigma (a přístupy) jako výzkumníka a paradigma (a na něj navázané přístupy), které budu zkoumat ve formě objektu (Kuhn 1997: 54–55). O kritériích demarkace pojednám v následujících odstavcích, spolu

s označením předpokladů. Mým paradigmatem je *konzervatismus jako postoj*, který navazuje na některé teze M. Oakshotta (2011) a E. Voegelina (2000a, 2000b).⁸⁴ Konkrétním přístupem je pak konzervativní republikanismus. Mnou zvolené paradigma a přístup stojí v protikladu k paradigmatu *otevřená společnost*, které bylo formulováno K. R. Popperem. Paradigma otevřená společnost je mým soupeřem ve formě objektu výzkumu. Nicméně: je otevřená společnost pouze paradigmatem? Podle mého názoru ano a pokusím se to ve svém výkladu dokázat. Na tomto místě je však nutné hned předeslat, že otevřená společnost je často vykládána jako koncept či teorie (např. Dobiáš 2011; Shearmur 1990; Wettersten 1999, 2007; srov. Fox 2008), ne jako samostatné paradigma, ne jako specifický úhel pohledu, byť podle mých předpokladů jasně ohraničený a definovaný. Tento konkurenční výklad se pokusím v disertační práci odmítnout a dokázat, že vliv otevřené společnosti spočívá především v paradigmatických parametrech, které ovlivnily *vnímání* pojetí demokracie (jako *polity*) díky jejímu procesuálnímu fungování (*politics*). Klíčové je právě zmíněné vnímání pojetí demokracie. Podle mých předpokladů je otevřená společnost (jako paradigma) charakteristická právě tím, že je vnímána příliš pozitivně a nekriticky – jedná se o jakousi předtuchu preciznosti, předtuchu a mentalitu „skvělosti“. Co si pod zmíněnou předtuchou představit? Pokud je otevřená společnost jako paradigma vnímána tímto způsobem, pak to evokuje ten postup, že si při „zkoumání“ bude klást empiricky neověřitelné nároky, které však budou *a priori* uznávány jako pravdivé. Pravda však nenáleží k paradigmatu, předtuce, mentalitě a ani (jednoznačně) ne

k předpokladům, jako základní strukturu vědeckého tázání. Pravda má gloriolu neutrality – je to pravda, je to společenský fakt. Takto zkoumat nelze, protože pravda je relativní, příp. prozatímní (Popper 1997). Máme rezignovat na zkoumání v sociálních vědách? Nikoliv, protože pokud si zvolíme paradigma, kde přiznáme své vidění relativní pravdy, pak nám to dá možnost kritiky. Kritika však není a nemá být samoučelná. Ve společenských vědách má přinášet nové informace pomocí nových pohledů. Nové informace je obecně možné přinést, pokud kritiku dáme do přímé souvislosti s vytyčeným předmětem. V mém případě odhalím ideologická zatížení při interpretaci konceptu otevřené společnosti, a to především v jeho (často implicitním) vyjádření podoby a představy o fungování občanské společnosti. Předtucha a mentalita tedy při teoretickém zkoumání nepostačuje a dokonce se odvažují tvrdit, že je jednou z hlavních příčin ohýbání oněch prázdných míst, které v paradigmatu otevřená společnost vidím. Co může být výsledkem ohýbání tezí či samotných teorií, které z paradigmatu otevřené společnosti vyvěrají, a které se týkají demokracie a jejího procesuálního fungování?

4. Hlavní cíl práce

Výsledkem takového pojetí demokracie z hlediska popperovského paradigmatu může být přístup, který demokratický proces teoreticky zakládá na kvantifikovatelné směně individuálních myšlenek bez kolektivního (společenského) étosu, a tím tento proces uzavírá do sebe. Pokud se proces uzavírá do sebe, pak jej nelze změnit. Pokud nelze změnit, pak se nevyvíjí. Pokud se nevyvíjí, stagnuje ve svém vlastním jediném rozměru, ve své domnělé pravdě. Lze se tedy tázat, zda toto paradigmatické pojetí demokracie není v sobě uzavřené díky své

⁸⁴ Srov. se staršími přístupy T. Hobbese (2010) a E. Burka (1997).

jednorozměrnosti a tím popírá pluralismus, který by měl být demokracií vlastní. Popírá-li pluralismus, pak logicky svou „nějakou“ hodnotu staví nad jinou a tím teorie začíná přesahovat do ideologie. Pokud se tak stane, pak se nám vzdaluje preciznost sociálních věd a jejich pojmosloví, o které usilujeme. Aby nedošlo ke špatnému pochopení, tak opět připomínám, že mi nejde o nestrannost a fenomenologické puritánství, ale o odhalení a dopad ideologických odboček v teorii/paradigmatu, které sami sebe prohlašují za jediné správné a vysoce teoretické. Tento svůj velmi obecně formulovaný cíl opírám o několik předběžných předpokladů.

Prvním z předběžných předpokladů předložené disertační práce je, že některé současné přístupy k demokracii (jako fenoménu) paradigma otevřené společnosti ovlivňuje. Druhým předpokladem je, že jsou tyto přístupy totožné s některými prvky neoliberálně-libertariánského⁸⁵ vnímání demokratického instrumentálního politického procesu založeného na trhu (např. Schumpeter 2004). Třetím předpokladem pak je, že v rámci neoliberálně-libertariánského pojetí jsou tyto prvky patrné zejména v tzv. rakouské

škole⁸⁶ (Hayek 1990, 1994, 1995, 2004; Mises 1994, 2006; Rothbard 2002, 2006, 2009a, 2009b).

Protikladem vůči takto definovaným spojitým přístupům je konzervativní republikanismus, který jsem již výše zmínil v souvislosti s představením mého paradigmatu. Čím je konzervativní republikanismus typický? Konzervativní republikanismus klade důraz na společenský étos a občanské náboženství (viz Gentile 2008: 11; Eliade 2006: 52, 54) jako tmelící prvek společnosti, které právě neoliberálně-libertariánský demokratický přístup rakouské školy neguje – a to je základní rozdíl mezi oběma přístupy. Pomocí konzervativního republikanismu (na tomto místě pouze předesílám konturu tohoto mého přístupu) lze navíc hájit koncepty, z nichž vyplývá, že by trh měl sloužit jako instrument a objekt pro občanskou společnost, dále že stát je závislý na občanské společnosti, a také že by stát měl regulovat trh pro občanskou společnost. Přirozený „souboj“ dvou představených přístupů tvoří „katalyzátor“ tématu této práce, které jsem do této chvíle pouze naznačoval.

5. Koncept ve smyslu tématu a vedlejších cílů disertační práce, originalita přístupu

Tématem disertační práce je výzkum konsekvencí paradigmatu otevřené společnosti K. R. Poppera a výzkum neoliberálně-libertariánského přístupu tzv. rakouské školy, který s paradigmatickým otevřené společnosti úzce souvisí. Neoliberálně-libertariánský přístup vytváří pole pro neoliberálně-libertariánské procesuální pojetí demokracie (politics) a její ideologii (jako systém hodnot) pomocí kritiky tzv. teorie uzavřené společnosti. Disertační práce představí toto paradigma, pilotní Popperův koncept, jeho dopad, podobnosti či dílčí rozdíly (např.

⁸⁵ Neoliberální-libertarianismus vnímám jako širší směr, který „vyrostl“ na neoliberální ekonomii, která se opírá především o A. Smithe (2001), klasika tohoto směru. Do neoliberální ekonomie řadím především L. von Misesa (1994, 2002, 2006) a F. A. Hayeka (1990, 1994, 1995, 2004) a do „užšího“ libertarianismu, který tyto ekonomické zásady užívá v politických formulacích, řadím především M. N. Rothbarda (2002, 2006, 2009a, 2009b), příp. R. Nozicka (1974, 1993) a další autory. Pojem „užší“ libertarianismus chápu jako vymezení libertariánské teorie primárně proti státu, sekundárně je pak teorií ekonomickou. U neoliberalismu je tomu právě naopak, nicméně oba směry jsou spojitě „širší neoliberálně-libertariánské nádobí“ (srov. Hospers 1974) a jde spíše o to, na co konkrétně kladou důraz.

⁸⁶ Např. patrný vliv Poppera na Hayeka (Caldwell 2006: 111, 121).

Moldofsky 1985) na a ve formulaci některých neoliberalně-libertariánských východisek pro procesuální pojetí demokracie (viz rakouská škola) a vliv těchto východisek na společnost, resp. občanskou společnost. Dopad na občanskou společnost a jeho forma je kýženým výsledkem při výzkumu paradigmatu otevřené společnosti a teoretického dokazování jeho spojení s přístupem neoliberalně-libertariánské rakouské školy. Výstupem analýzy tohoto paradigmatu otevřené společnosti a na něj navázaného přístupu pak bude představení specifické neoliberalně-libertariánské hermeneutiky. Především se zaměřím na její negativně pojímané (vůči občanské společnosti) ideologické konsekvence. Odhalit takové negativní konsekvence bude úkolem (skrže metodologii) výše uvedeného konzervativního paradigmatu a přístupu konzervativního republikanismu, včetně na ně navázaných teorií, např. personalismu (Strauss 2007; Mounier 1948; Voegelin 2000a; Maritain 2007; Buber 1997; Scheler 1968). Mimo teorií přímo navázaných na konzervativní republikanismus budu také využívat teorie, které se týkají „procesuálních chyb“ teorie racionální volby spjaté právě s neoliberalním libertarianismem (např. Arrow 1950; Elster 1992). Tento můj přístup je unikátní a není řešen ani v českých, ani v zahraničních výzkumech. V rámci snahy o větší přehlednost paradigmat, přístupů, teorií a jejich vzájemných vztahů dodávám následující schéma, které odpovídá i struktuře textu a členění kapitol disertační práce.⁸⁷

6. Koncept ve formě předpokladů a možností metodologie a plánu výzkumu

Všechny ze tří uvedených teorií, tedy personalistická důstojnost, uzavřená společnost a uzavřené společenství, jsou

ve své ontologii těsně spojeny s demokracií a vztahují se k demokratickým principům. Abych upřesnil smysl a cíle práce v této stati, je třeba nyní poukázat na problém (ve vztahu k demokracii) teorie uzavřeného společenství, vtělený do hlavní teze této disertační práce, a to jak explicitně, tak implicitně. Než uvedu hlavní tezi, je nutné uvést a *de facto* i shrnout předpoklady.

1. Paradigma otevřené společnosti K. R. Poppera má podstatný vliv na východiska neoliberalně-libertariánského přístupu.
2. Neoliberalně-libertariánský přístup vytváří dvě teorie, a to teorii uzavřené společnosti a teorii uzavřeného společenství.
3. Teorie uzavřené společnosti a teorie uzavřeného společenství se vztahují k moci, principu demokratického vládnutí a na ně navázané pojmy, které mají především charakter politického procesu (*politics*).
4. Teorie uzavřeného společenství vznikla jako vedlejší produkt neoliberalně-libertariánského přístupu k teorii a tvorbě konceptu uzavřené společnosti.
5. Ontologickým základem teorie uzavřeného společenství je čistý rozum a epistemologickým základem teorie uzavřeného společenství je tržní mechanismus neviditelné, všudypřítomné a volné ruky trhu.
6. Teorie uzavřeného společenství je ve vztahu k demokratickému principu vlády charakteristická jednorozměrností, neboť se řídí jen

⁸⁷ Zařazeno na konec textu – poznámka redakce.

jedním principem, kterým je absolutně racionální volný trh.

7. Teorie uzavřeného společenství je ve vztahu k obecnému politickému řádu demokratické společnosti charakteristická jednorozměrností, kdy měřítkem reprezentace a legitimacy je výhra/zisk na trhu, který reprezentuje veškeré společenské vztahy.
8. Teorie uzavřeného společenství vytváří dystopii *homo homini lupus* (srov. Ball 2011).
9. Dystopie *homo homini lupus* je z pohledu konzervativního republikanismu panoptikálním (tj. inherentně dystopickým) vyjádřením negativních konsekvencí některých neoliberalně-libertariánských principů působících v domněle mnohorozměrné a fungující demokracii.

7. Hlavní teze

Pokud by neoliberalně-libertariánský přístup procesuálně působil v politickém společenství, vytvořil by dystopii homo homini lupus, která je jednorozměrná, protože vytváří komodifikovatelný demokratický mechanismus absolutní extenzí trhu zaměnitelný s ochlokracií, tím také nepřipouští existenci občanské společnosti jako veřejné hodnoty, a následně pak vytváří uzavřené společenství objektů bez důstojnosti.

8. Metodologický rámec práce a popis struktury práce v rámci analytického postupu

Uvedená hlavní teze bude potvrzena či vyvrácena, a to ve smyslu výstupu této disertační práce, resp. její analytické části. Analýza se bude opírat o několik metodologických postupů a metod.

První z nich bude jednopřípadová studie, která téma ohraničí pomocí identifikace objektů výzkumu. V tomto smyslu hovořím o intrinsitní explanatorní jednopřípadové studii. Objekty budou vytyčeny formou „co přesně kritizují“, budou izolovány a vyzdvihnuty nad jiné (z hlediska logické stavby) podpůrné objekty. Objekty výzkumu budou extrahovány z děl K. R. Poppera. Konkrétně se jedná o *Otevřenou společnost a její nepřátele I.* (1994a), *Otevřenou společnost a její nepřátele II.* (1994b), *Bídu historicismu* (2000), *Logiku vědeckého zkoumání* (1997), *Věčné hledání* (1995), dílo *Budoucnost je otevřená* (Popper a Lorenz 1997) a vybranou korespondenci mezi K. R. Popperem a M. Oakeshottem (Oakeshott a Popper 2013). Pomocí intrinsitní explanatorní jednopřípadové studie a hermeneutického kruhu (viz Gadamer 1994: 40–41, srov. Heidegger 2008: 19–20, 24) budou určeny vztahy mezi vytyčenými objekty.

Druhou ze sérií metod bude kontextuální analýza, pomocí níž představím vzájemné závislosti objektů výzkumu a taktéž jejich významovou hierarchii ve vztahu k výše uvedeným základním pojmům po jejich operacionalizaci. Zde tedy znovu přijdou na řadu binární významové dvojice pojmů, které jsem uváděl, a které tvoří oddělené struktury, které se křížově definují navzájem. Způsob vzájemného definování je prostý a vychází z konkurenčního boje – jedna struktura se vymezuje vůči druhé. Já tento boj jen analyticky zachycuji. Jako antipod bude sloužit především Platonova teorie státu (1997, 2001), kterou Popper kritizuje a staví na ní svůj výzkum uzavřené společnosti vplývající k určení paradigmatických parametrů ovlivňujících teorii uzavřeného společenství. Především ve zkoumání ideologie má kontextuální analýza svou de facto nezastupitelnou roli. Důvodem je, že Popperova teoretická struktura, která tvoří základ jeho díla,

metodicky vytváří „možnost“ (Harper 2012: 237) pro formulaci neoliberálního libertarianismu jako přístupu, který může být (a bude) označen jako ideologie (viz také výše). Úkolem výzkumníka, který kontextuální analýzu využívá, je pak odhalit vztahy v rámci struktury ideologie, jejich funkce, rozvíjení, a hlavní ideje, které následně slouží pro kombinování jednotlivých partikulární tezí, resp. Idejí (Mauro 2008: 64). Obecně je užíván model: *X je idea hermeneuticky a hierarchicky nadřazená Y, pokud má X charakteristiku Z, kterou Y nemá* (Ramsey 1992: 60). Kontextuální analýza tvoří „srdce“ disertační práce, a to jak z již dosud uvedených důvodů, tak především proto, že stojí u samého základu užívání konceptů, tj. u operacionalizace pojmů (bude uvedeno v první kapitole disertační práce), příp. jejich korekce. V teoretické práci jde právě a především o „pojmy“ a jejich kategorizaci (Medin a Smith 1985: 117). Jen s tímto zřetelem a za využití kontextuální analýzy se může osvětlit hermeneutika teorie či ideologie, její význam a předpokládané dopady (Mauro 2008: 63).

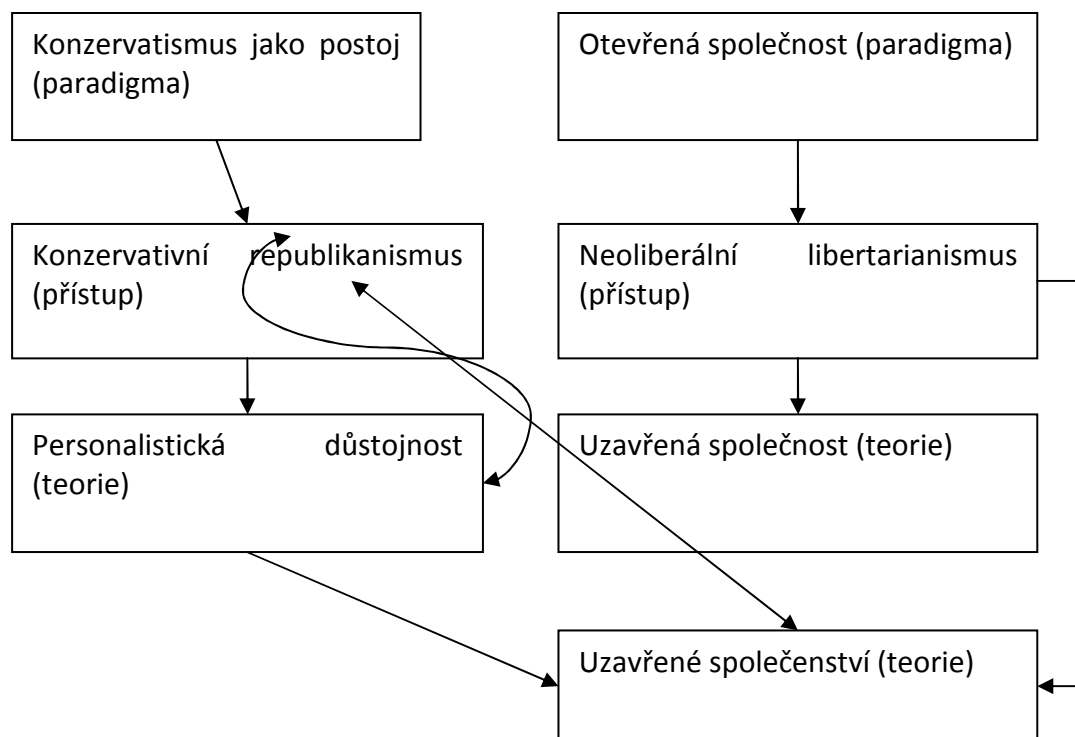
Třetím metodologickým krokem výzkumného designu bude genealogie M. Foucaulta (viz 1994, 2002, 2006, 2007). Pomocí genealogie budu zkoumat především vztah mezi paradigmatem otevřené společnosti a neoliberálním libertarianismem jako přístupem. V rámci metody genealogie jde o synchronní zkoumání různých interpretací, které se obecně vztahují ke svému výchozímu teoretickému bodu ve smyslu hlavní teze či tezí. V případě mé disertace se jedná o teze formulované v díle K. R. Poppera, zejm. v souvislosti s hierarchií zkoumaných objektů, které se v daných dílech objevují (viz kontextuální analýza). Zdrojem interpretací budou především dva think-tanky a jejich vlastní produkce. Jmenovitě se jedná o *The Mont Pelerin Society* a

Ludwig von Mises Institute. Genealogická metoda z hlediska hermeneutiky a posloupnosti výzkumu musí být (právě) zapojena až v této třetí fázi.

Čtvrtý metodologický krok musí pracovat s dosud (dle postupu) zjištěními daty. V této fázi bude tedy označena hierarchie zkoumaných objektů, jejich vzájemná závislost a interpretace neoliberálně-libertariánských závěrů. Pro lepší práci s daty bude tedy čtvrtým krokem analýza metafor vycházející především z Lakoffa a Johnsona (2002). Za pomoci této metody zjednoduším vztahy mezi zkoumanými objekty na minimum tak, aby byla možná interpretace vzájemně propojených a významově synonymních fenoménů formou *A je B; B je C; C není D, protože C je E* apod. V tomto postupu budu využívat i klíčových pojmů/slov, které vycházejí z dříve (dle postupu) provedené kontextuální analýzy, a to prostřednictvím strukturace pojmů do významových skupin. Extrakci metafor a jejich zasazení do hermeneutického kruhu/spirály, spolu s určením kauzálních vztahů a korelace proměnných (určených dle analýzy metafor), provedu pomocí softwaru MaxQda. Pro ověření správného postupu (při výběru pojmů/slov) kontextuální analýzy a analýzy metafor použiji měření frekvence vybraných pojmů pomocí software AntConc, kdy budu zjišťovat četnost výskytu a porovnávat ji s ostatními kontextuálně významnými výrazy.

Po čtvrtém metodologickém kroku shrnu analytické poznatky, srovnám je s předpoklady a potvrdím či vyvrátím stanovenou hlavní tezi. Na úplný závěr disertační práce okomentuji výsledek výzkumu a možnosti pro jeho širší aplikaci, opakovatelnost v rámci parciálního zkoumání teorií (nejen týkajících se fenoménu demokracie), jeho přínos pro epistemologickou složku frekventovaných pojmů a především jejich vztah k ideologii a paradigmatickým definicím.

Schéma 1

Zdroj: Zpracováno autorem

Zdroje

- ADORNO, Theodor a HORKHEIMER, Max: 2009. *Dialektika osvícenství. Filosofické fragmenty*. Praha: Oikoymenh.
- AGAMBEN, Giorgio: 1993. *The Coming Community*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- AGAMBEN, Giorgio: 2003. *Prostředky bez účelu: poznámky o politice*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- AGAMBEN, Giorgio: 2011. *Homo sacer: suverénní moc a pouhý život*. Praha: Oikoymenh.
- ARROW, Kenneth: 1950. A Difficulty in the Concept of Social Welfare. *The Journal of Political Economy* 4/1950, s. 328–346.
- BADIOU, Alain: 2003. *Infinite Thought: Truth and the Return to Philosophy*. London: Continuum.
- BADIOU, Alain: 2005. *Being and Event*. New York: Continuum.
- BALL, Terence: 2011. A Liberal Utopia. In: Ball, Terence a Dagger, Richard (eds.): *Ideals and Ideologies. A Reader*. Boston: Longman, s. 123–131.
- BARŠA, Pavel a CÍSAŘ, Ondřej: 2011. *Politická teorie nových sociálních hnutí*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- BÍBA, Jan: 2011. Machiavelliho populistický republikanismus a perverzita demokracie. In: Bíba, Jan a Znoj, Milan (eds.): *Machiavelli mezi republikanismem a demokracií*. Praha: Filosofie, s. 219–262.
- BUBER, Martin: 1997. *Problém člověka*. Praha: Kalich.
- BURKE, Edmund: 1997. *Úvahy o revoluci ve Francii*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- CALDWELL, Bruce: 2006. Popper and Hayek. Who Influenced Whom? In: Jarvie, Ian a Milford, Karl a Miller, David (eds.): *Karl Popper: A Centenary Assessment. Volume I. Life and Times, and Values in a World of Facts*. Farnham: Ashgate, s. 111–124.
- CARNAP, Rudolf: 1991. Překonání metafyziky logickou analýzou jazyka. *Filosofický časopis* 4/1991, s. 622–643.
- ČERMÁK, Vladimír: 1992. *Otázka demokracie. 1. část: Demokracie a totalitarismus*. Praha: Academia.
- ČERMÁK, Vladimír: 1993. *Otázka demokracie. 2. část: Člověk*. Praha: Academia.
- ČERMÁK, Vladimír: 1997. *Otázka demokracie. 3. část: Společnost a stát*. Olomouc: Olomouc.
- ČERMÁK, Vladimír: 1998. *Otázka demokracie. 4. část: Hodnoty, normy, instituce*. Olomouc: Olomouc.
- ČERMÁK, Vladimír: 1999. *Otázka demokracie. 5. část: Funkce demokracie*. Olomouc: Olomouc.

- DOBIÁŠ, Daniel: 2011. Politická teória K. R. Poppera - aktuálne perspektívy jednej "plavby" do prístavu otvorená spoločnosť na vlnách demokracie. *Studia Politica Slovaca* 1/2011, s. 3–15.
- DRULÁK, Petr: 2012. *Politika nezájmu: Česko a Západ v krizi*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- EAGLETON, Terry: 1991. *Ideology. An Introduction*. London: Verso.
- ELIADE, Mircea: 2006. *Posvátné a profánní*. Praha: Oikoymenh.
- ELSTER, John: 1992. The market and the forum: three varieties of political theory. In: Elster, Jon a Hylland, Aanud (eds.): *Foundations of social choice theory*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 103–132.
- ERIKSEN, Thomas H.: 2007. *Antropologie multikulturních společností. Rozumět identitě*. Praha: Triton.
- FAIN, Haskell: 1972. The Idea of the State. *Nous* 1/1972, s. 15–26.
- FORRESTER, Duncan B: 1997. *Christian Justice and Public Policy*. New York, Melbourne: Cambridge University Press.
- FOUCAUL, Michel: 1994. *Diskurs, autor, genealogie*. Praha: Svoboda.
- FOUCAULT, Michel: 2002. *Archeologie věděni*. Praha: Herrman a synové.
- FOUCAULT, Michel: 2006. *Rád diskurzu*. Bratislava: Agora.
- FOUCAULT, Michel: 2007. *Slova a věci*. Brno: Computer Press.
- FOX, Robin: 2008. Open Societies and Closed Minds. *Society* 2008/nez., s. 239–246.
- FREEDEN, Michael: 2008. Thinking politically and thinking about politics: language, interpretation, and ideology. In: Leopold, David a Stears, Marc (eds.). *Political theory. Methods and Approaches*. Oxford, New York: Oxford University Press, s. 196–215.
- FROMM, Eric: 1993. *Budete jako bohové. Radikální interpretace Starého zákona a jeho tradice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- FUKUYAMA, Francis: 2002. *Konec dějin a poslední člověk*. Praha: Rybka Publishers.
- GADAMER, Hans G.: 1994. *Problém dějinného vědomí*. Praha: Filosofia.
- GENTILE, Emilo: 2008. *Politická náboženství. Mezi demokracií a totalitarismem*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- HABERMAS, Jurgen: 2000. *Strukturální přeměna veřejnosti. Zkoumání jedné kategorie občanské společnosti*. Praha: Filosofia.
- HARPER, Sue: 2012. An Oblique Epistemic Defence of Conceptual Analysis. *Metaphilosophy* 3/2012, s. 235–256.
- HAYEK, Friedrich A.: 1990. *New Studies in Philosophy, Politics, Economics and the History of Ideas*. London: Routledge.
- HAYEK, Friedrich A.: 1994. *Právo, zákonodárství a svoboda. Nový výklad liberálních principů spravedlnosti a politické ekonomie*. Praha: Academia.

- HAYEK, Friedrich A.: 1995. *Osudná domýšlivost. Omyly socialismu*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- HAYEK, Friedrich A.: 2004. *Cesta do otroctví*. Brno: Barrister a Principal.
- HEIDEGGER, Martin: 2008. *Bytí a čas*. Praha: Oikoymenh.
- HOBBS, Thomas: 2010. *Leviathan*. Praha: Oikoymenh.
- HOSPERS, John: 1974. What Libertarianism Is. In: Machan, Tibor R. (ed.): *The Libertarian Alternative: Essays in Social and Political Philosophy*, Nelson-Hall, s. 1–4.
- HRUBEC, Marek: 2011. *Od zneuznání ke spravedlnosti. Kritická teorie globální společnosti a politiky*. Praha: Filosofia.
- CHOMSKY, Noam: 1998. *Perspektivy moci. Úvahy o povaze člověka a společenského řádu*. Praha: Karolinum.
- KIERKEGAARD, Søren: 2006. *Evangelium utrpení*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- KUHN, Thomas S.: 1997. *Struktura vědeckých revolucí*. Praha: Oikoymenh.
- LAKOFF, George a JOHNSON, Mark: 2002. *Metafory, kterými žijeme*. Brno: Host.
- LÉVINAS, Emanuel: 1997. *Totalita a nekonečno. Esej o exterioritě*. Praha: Oikoymenh.
- MARCUSE, Herbert: 1991. *Jednorozměrný člověk*. Praha: Naše vojsko.
- MARITAIN, Jacques: 1972. *Christianity and Democracy*. North Stratford: Ayer Company Publishers.
- MARITAIN, Jacques: 2007. *Člověk a stát*. Praha: Triáda.
- MAURO, Rober M.: 2008. Political science education and the conceptual analysis of ideology: A pedagogy and curriculum of understanding. *Journal of Political Ideologies* 1/20081, s. 55–72.
- MEDIN, Douglas. L. a SMITH, Edward E.: 1985. Concepts and Concept Formation. *Annual Review of Psychology*, roč. 35, s. 113–138.
- MICHELS, Robert: (2001): *Political Parties. A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy*. Kitchener: Batoche Books.
- MILLS, Charles W.: 2008. *Sociologická imaginace*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- MISES, Ludwig: 1994. *The Anticapitalistic Mentality*. Grove City: Libertarian Press.
- MISES, Ludwig: 2002. *Byrokracie*. Praha: Liberální institut.
- MISES, Ludwig: 2006. *Lidské jednání: pojednání o ekonomii*. Praha: Liberální institut.
- MOLDOFSKY, Naomi: 1985. Open Society: Hayek vs. Popper? *Economic Affairs*, roč. 5, č. 3, s. 38–43.
- MOSCA, Gaetano: 1989. *The Ruling Class*. New York, London: McGraw-Hill.
- MOUNIER, Emanuel: 1948. *Místo pro člověka. Manifest personalismu*. Praha: Vyšehrad.
- MÜLLER, Karel: 2002. *Češi a občanská společnost*. Praha: Triton.
- NOZICK, Robert: 1974. *Anarchy, State and Utopia*. Oxford: Blackwell Publishers.

- NOZICK, Robert: 1993. *The Nature of Rationality*. Princeton: Princeton University Press.
- OAKESHOTT, Michael: 2011. On Being Conservative. In: Ball, Terence a Dagger, Richard (eds.). *Ideals and Ideologies. A Reader*. Boston: Longman, s. 145–153.
- OAKESHOTT, Michael a POPPER, Karl R.: 2013. Letters to Popper. Oakeshott Archives.
- PASCAL, Blaise: 2000. *Myšlenky. Výbor*. Praha: Mladá fronta.
- PATOČKA, Jan: 2007. *Negativní platonismus*. Praha: Oikoymenh.
- PLATON: 1997. *Zákony*. Praha: Oikoymenh.
- PLATON: 2001. *Ústava*. Praha: Oikoymenh.
- POPPER, Karl R.: 1994a. *Otevřená společnost a její nepřátelé I. Uhrnutí Platónem*. Praha: Oikoymenh.
- POPPER, Karl R.: 1994b. *Otevřená společnost a její nepřátelé II*. Praha: Oikoymenh.
- POPPER, Karl R.: 1995. *Věčné hledání: Intelektuální autobiografie*. Praha: Prostor.
- POPPER, Karl R.: 1997. *Logika vědeckého bádání*. Praha: Oikoymenh.
- POPPER, Karl R.: 2000. *Bída historicismu*. Praha: Oikoymenh.
- POPPER, Karl R. a LORENZ, Karl: 1997. *Budoucnost je otevřená: rozhovor v Altenbergu a texty z vídeňského Popperovského sympozia*. Praha: Vyšehrad.
- RAMSEY, William: 1992. Prototypes and Conceptual Analysis. *Topoi* 11/1992, s. 59–70.
- ROTHBARD, Murray N.: 2002. *For a New Liberty. The Libertarian Manifesto*. New York: Collier Books.
- ROTHBARD, Murray N.: 2006. *Economic Thought before Adam Smith*. Auburn: Ludwig von Mises Institute.
- ROTHBARD, Murray N.: 2009a. *Anatomy of the State*. Auburn: Ludwig von Mises Institute.
- ROTHBARD, Murray N.: 2009b. *Man, Economy, and State. A Treatise on Economic Principles with Power and Market, Government and Economy*. Auburn: Ludwig von Mises Institute.
- SARTORI, Giovanni: 1993. *Teória demokracie*. Bratislava: Archa.
- SHEARMUR, Jeremy: 1990. Epistemological Limits of the State: Reflections on Popper's Open Society. *Political Studies*, s. 116–125.
- SCHELER, Max: 1968. *Místo člověka v kosmu*. Praha: Academia.
- SCHUMPETER, Josef A.: 2004. *Kapitalismus, socialismus a demokracie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- SCHWARZMANTEL, John J.: 2008. *Ideology and politics*. London: Sage.
- SMITH, Adam: 2001. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Praha: Liberální institut.
- STRAUSS, Leo: 1995. *Eseje o politické filosofii*. Praha: Oikoymenh.
- STRAUSS, Leo: 2007. *Obec a člověk*. Praha: Oikoymenh.
- STULÍK, Ondřej: 2013. Analýza Dělnických listů. *Rexter* 1/2013, s. 35–70.

ŠARADÍN, Pavel: 2001. *Historické proměny pojmu ideologie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

THATCHER, Margaret: 1987. Interview with Margaret Thatcher. *Woman's Own*, 1987.

THATCHER, Margaret: 2013. *Margaret Thatcher: The Autobiography*. London: Harper Collins.

VOEGELIN, Eric: 2000a. *Kouzlo extrémů. Revolta proti rozumu a skutečnosti*. Praha: Mladá fronta.

VOEGELIN, Eric: 2000b. *Nová věda o politice*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

WETTERSTEIN, John: 1999. New Problems after Popper. *Philosophy of Social Sciences* 1/1999, s. 148–154.

WETTERSTEN, John: 2007. Popper's Theory of the Closed Society Conflict with His Theory of Research. *Philosophy of Social Sciences* 2/2007, s. 185–209.

ZNOJ, Milan (ed.): 2002. *Šance otevřené společnosti. K poctě Karla Raimunda Poppera*. Praha: Karolinum.

* **PhDr. Ondřej Stulík**, stulik@kap.zcu.cz, Katedra politologie a mezinárodních vztahů, FF ZČU v Plzni, 3. ročník, prezenční forma, školitelka: Mgr. Lenka Strnadová, Ph.D.